

УДК 687.01:391(477.87)

Юрчишин Ю. Б.

Київський національний університет
технологій та дизайну

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ДИЗАЙНУ КОСТЮМУ НА ЗАСАДАХ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТРАДИЦІЙ НАРОДНОГО ВБРАННЯ ПРИКАРПАТТЯ

Юрчишин Ю. Б. Формування сучасного дизайну костюму на засадах збереження та розвитку традицій народного вбрання Прикарпаття. В статті представлено питання аналізу та розвитку наукових та методологічних засад процесу проектування сучасного етнокостюму. Системний підхід до процесу проектування надав можливість запропонувати принципи використання етнографічних артефактів Прикарпаття, зокрема Гуцульщини та Покуття, для удосконалення національного напрямку в методиці дизайну текстилю. Це дозволяє вдосконалити існуючу схему процесу проектування з глибоким проникненням у народні українські періоджерела і на їх основі формування на сучасному науковому рівні тенденцій етнодизайну. Для реалізації цієї мети було вивчено теоретичні питання формоутворення у традиційному етнокостюмі та виявлено елементи композиційно-інформаційної структури сучасного костюму; проведено аналіз використання композиційних елементів українського народного одягу в сучасному проектуванні; а також вивчено принципи формоутворення та розвитку основних силуетних форм жіночого костюму Прикарпаття.

Ключові слова: етноодяг, дизайн, народний одяг, Прикарпаття, Гуцульщина, Покуття.

Юрчишин Ю. Б. Формирование современного дизайна костюма на основе сохранения и развития традиций народного костюма Прикарпаття. В статье представлены вопросы анализа и развития научных и методологических основ процесса проектирования современного этнокостюма. Системный подход к процессу проектирования предоставил возможность предложить принципы использования этнографических артефактов Прикарпаття, в частности Гуцульщины и Покуття, для совершенствования национального направления в методике дизайна текстиля. Это позволяет усовершенствовать существующую схему процесса проектирования с глубоким проникновением в народные украинские первоисточники и на их основе формирования на современном научном уровне тенденций этнодизайна. Для реализации этой цели

были изучены теоретические вопросы формообразования традиционных этнокостюмов и выявлены элементы композиционно-информационной структуры современного костюма; проведен анализ использования композиционных элементов украинской народной одежды в современном проектировании; а также изучены принципы формообразования и развития основных силуэтных форм женского костюма Прикарпаття.

Ключевые слова: этноодежда, дизайн, народная одежда, Прикарпатье, Гуцульщина, Покутье.

Yurchyshyn Y. Creation of modern suit design on the principles of preservation and development of folk dress traditions in Precarpathia. The article goes about modern interpretation of ethnic clothes stylization. The system approach to the design process gave an opportunity to offer the principles of using the ethnographic artifacts of Precarpathia region, Hutsulshyna and Pokuttia in particular, for improving the national trends in textile design methodology. To determine the structure of both artistic and aesthetic requirements, with which modern clothes created according to the folk traditions of the Hutsulshyna and Pokuttia must be endowed, the regularities of shaping a suit in time according to the main morphological features and use of the compositional and technological elements of a Ukrainian ethnic costume while creating advanced modern clothing collections are the object of study. To achieve this aim the following tasks were set: to study the genesis of Hutsulshyna and Pokuttia folk costume; to investigate the theoretical issues of morphogenesis in a traditional clothing design; to define and to compare the colour correlations, ornamenting and technological solutions of the Hutsulshyna and Pokuttia costumes; to define the main principles of transforming the folk costumes elements and their use in modern design by sorting out the most characteristic elements of the figurative and composite structure of the ethnic costume; to study and to analyse the main principles of the formation of the woman's dress basic silhouette shapes and creative interpretation of the compositional elements of Ukrainian folk clothes in contemporary design; to develop the advanced clothing collection on the basis of folk clothes.

Keywords: ethnic clothes, design, folk dress, Precarpathia, Hutsulshchyna, Pokuttia.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні надзвичайно актуальним є питання збереження й розвитку традицій народного строю в сучасному моделюванні одягу. Відродження національної української культури вимагає розв'язання комплексу важливих проблем дослідження, аналізу та поширення духовних і матеріальних цінностей нації. Творче засвоєння надбань мистецької спадщини українського народу важливе в сучасний період глобалізаційних процесів, які стирають національну ідентичність та етнічні особливості. Ці небезпечні тенденції можуть бути необоротними, адже нація втрапить своє коріння, свою культуру й мистецтво. Наше завдання досліджувати, вивчати та розвивати народні традиції, зберегти їх для прийдешніх поколінь. В цих умовах зростає значення художньої творчості, типи побутування, характерні особли-

вості яких нерозривно пов'язані з багатівіковим виробничим досвідом та матеріальною й духовною культурою народу. Національний костюм, з одного боку, є зовнішнім відображенням соціального стану людини та її естетичних смаків, через який проявляються особисті характеристики людини, а з іншого — одяг є категорією матеріальної культури, яка швидко видозмінюється.

Аналіз збережених зразків народного костюму Гуцульщини і Покуття свідчить, що це недостатньо вивчене явище в українському дизайні, яке тривалий період незаслужено залишалося поза увагою дослідників. Потребують негайного вирішення питання, пов'язані із дослідженням закономірностей зв'язку форми та конструкції, композиційно-стильових та тектонічних особливостей народного вбрання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, немає жодного ґрунтовного дослідження, де було б проведено аналіз конструкцій, крою, визначення співвідношення кольорів народного строю Прикарпаття. Проте, загальну характеристику вбрання надали в своїх працях В. Шухевич, Т. Ніколаєва, К. Матейко, З. Васіна та ін..

Метою даної роботи є визначення теоретичних та художньо-технологічних засад, а також розробка практичних рекомендацій концепції розвитку традиційних форм народного строю, враховуючи сучасні тенденції проектування. Завданням дослідження є визначення ролі та значення народного вбрання у формуванні сучасного дизайну етнокостюму, спрямування світогляду українського споживача на широке використання традиційного народного одягу як джерела творчості художника-конструктора.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потреба сучасного трактування костюма як національного символу України є показником духовної та матеріальної культури суспільства початку XXI століття. Протягом століть народний одяг надихає художників-модельєрів до створення широкого асортименту сучасного вбрання. Найбільш відомі з українських дизайнерів, що взяли за джерело натхнення у своїй творчості традиційний стрій, — Лілія Пустовіт, Оксана Караванська, Роксолана Богущька, Ольга Громова, Олеся Теліженко та інші.

Серед різноманітного за жанрами мистецтва українського народу своєрідністю, багатством та оригінальністю вирізняється мистецтво Прикарпаття. Це чудовий край неповторних красвидів і хвилюючих легенд, який називають перлиною української землі. Народний одяг Прикарпаття являє собою своєрідний феномен, який і донині побутує й розвивається. Замкненість натурального селянського господарства, специфічні історичні умови, обмеженість ринку збуту — все це уповільнювало розвиток традиційної культури, зокрема культури вбрання, техніки та методи створення якого передавалися з покоління в покоління майже без змін як

дорогоцінне надбання [3: 128]. Триваліше, порівняно з іншими регіонами України, побутування на Прикарпатті традиційних народних ремесел, таких, як ткацтво, кушнірство, різьбярство забезпечило велике розмаїття неповторного етнографічного матеріалу, на жаль, недостатньо вивченого й до сьогодні. Та найбільш виразно їхній художній смак і майстерність проявились у національному костюмі.

Особливою яскравістю вирізняються костюми Гуцульщини (рис. 1) та Покуття (рис. 2). До спільних рис костюмів цих регіонів можна віднести: багатство та пишність декору, велику кількість оздоблення на головних уборах та шийних прикрасах, двошаровість одягу.

Також спільною є частина композиційних елементів та засобів декорування строїв Гуцульщини та Покуття. В обох регіонах психологічним, фізичним та декоративним центром народного костюму є сорочка.

Незважаючи на візуальну схожість одяг цих етнорегіонів має й багато відмінних ознак.

Комплекс національного вбрання Прикарпаття включає: натільний одяг (сорочку), поясний одяг (обгортка, фартух — Покуття, запаска — Гуцульщина), безрукавний нагрудний одяг — кептар (в обох регіонах), верхній одяг — (сердак або свита на Покутті, на Гуцульщині — сердак або манта, гуля), головні убори (чільце та перемітка — на Гуцульщині, на Покутті — намітки та вінки; також жінки одягали хустки). До прикрас слід віднести згарди, гердани, ковтки, нараквиці та ін. Взуттям слугували постолы та капці, інколи дівчата вдягали чоботи.

На Прикарпатті широко побутувала реліктова тунікоподібна жіноча сорочка, яка у кожній місцевості мала свою композиційну побудову. Тільки на Покутті набув поширення унікальний крій сорочки із крученим рукавом. Крім того, значний розвиток тут отримала сорочка зі плечовими вставками і рукавами, вшитими по основі стана. На Гуцульщині сорочки шили додільно, з вставками та вузькою обшивкою біля шиї. У Верховинському районі вишивали також нагрудні знаки, які символізували характер власника.

Найбільш характерними сорочками Покуття є «чорненки», які носили заміжні жінки, і «червоненки», що їх вдягали дівчата. Самі їхні назви свідчать про колорит вишивки. Вони мали здебільшого геометричні орнаменти, які укладалися у скісні ламані вертикальні смуги або ж розташовувалися у шаховому порядку, суцільно вкриваючи все поле рукава нижче плічка й зморшки. Останні мали підкреслено горизонтальне спрямування і склалися з трьох-чотирьох рядків, утворених із ромбів, квадратів чи зигзагів. Цікаво, що варіанти червоного кольору в різних селах Покуття мали свої відтінки — від оранжевого до бурякового.

Подекуди «чорненки» вишивали дрібними чорними купочками в техніці під назвою «кучерявий стег», що викликало враження рельєфу.

Рис. 1. Жіночий гуцульський стрій з Верховини
(фото Р. Печижака)

Рис. 2. Жіночий стрій Покуття
(фото Р. Печижака)

Рис. 3. Кольорове співвідношення в народних сорочках

Рис. 4. Колекція одягу, розроблена на основі народного строю Гуцульщини

До цього слід додати й те, що на Покутті існував звичай «рясати» жіночі сорочки, тобто закладати їх у дрібні збори. Це також створювало додатковий ефект глибини поверхні полотна [1:25].

Орнамент досліджуваних етнорегіонів геометричний. Відрізняється тільки Верховинський район Гуцульщини — на сорочках плавними лініями зображені квіти, серця, птахи. Найпопулярнішими видами орнаментів, як Гуцульщини, так і Покуття є: космогонічний, солярний, рослинний та ін. [3:52].

Як показало дослідження, кольорова гама комплексу вбрання Гуцульщини включає всі кольори веселки: від фіолетового до жовтого. На Покутті найпоширенішою була червона гама кольорів. На поясну вбранні цього регіону додавалась невелика кількість жовтого, зеленого, білого та синього (рис. 3).

Поясний одяг — запаски та обгортки — ткали з тонкої вовняної пряжі. На Гуцульщині до основних ниток додавали сухозлітку. Це надавало запаскам особливої святковості. Запаски трималися на поясі плетеними волічковими шнурами — багорями чи байорами, підперізувались яскравим тканим вовняним поясом — крайкою [1: 370].

Покутські обгортки чи горбатки робили чорного чи червоного кольору з рідко розташованими вертикальними червоно-зеленими смугами. Центральна частина була суцільно чорною чи червоною, а нижня й верхня закінчувалися широкою смугою. Горбаткою обгортали фігуру у півтора обхвати, верхній лівий кут підіймали і підтикали під пояс. На Коломийщині підтикали обидва кути. Малюнок одного або двох країв обгортки ткався на лице, а другого — навиворіт (аналогічно центральноукраїнській плахті), аби при зачухуванні малюнок був однаковий.

Безрукавним нагрудним одягом був кептар. На Покутті його прикрашали нескладною геометричною вишивкою з кольорової волічки. Гуцульський кептар — справжній витвір мистецтва. Його оздоблювали кольоровою вишивкою, аплікаціями зі шкіри та сукна, волічковими китицями, бісером, металевими заклепками [2: 171].

Досліджуючи гуцульський та покутський костюми, зокрема приходимо до висновку про їхню поліфункціональність. Адже поряд із основним призначенням — захисним — яскраво прослідковується також і естетичне: прикарпатці, як ніхто інший, намагаються прикрасити все, що їх оточує — від власного вбрання до предметів побуту. Не менш важливою є й оберегова та обрядова функції одягу. З народною етикою пов'язана статевовікова функція. В процесі соціального розмежування утворилася ще й соціальна функція. У зв'язку з вираженням локальних етнічних особливостей регіонів в костюмі можна говорити про їх етнічну функцію.

Як результат, наукова новизна дослідження полягає у постановці проблеми, яка ще не отримала належного висвітлення в історії розвитку моди та

впливу різноманітних соціальних факторів на неї. На широкій джерельній базі проведено комплексне вивчення композиційно-конструктивних елементів народного строю Гуцульщини та Покуття. В рамках дослідження визначено основні складові етноодягу, запропоновано й обґрунтовано характеристику його розвитку. Автором розроблена колекція одягу за мотивами народного вбрання Гуцульщини (рис. 4).

В даній роботі з наукових, теоретичних позицій автором комплексно досліджено розвиток та встановлено художньо-естетичні чинники формування народного костюма Гуцульщини і Покуття; виявлено особливості трансформації національного етнічного вбрання на основі аналізу історичних, археологічних, літературних джерел та польових матеріалів; розроблені рекомендації з творчої інтерпретації та обґрунтованого використання композиційно-технологічних елементів народного костюма в створенні перспективних моделей одягу; виконано зарисовки й фотофіксацію невідомих та малодосліджених артефактів обладнання церков Гуцульщини та введено в науковий обіг; розроблені творчі та методологічні принципи побудови колекції сучасного одягу.

Висновки. На основі зібраного матеріалу проведено детальний аналіз та схематичний розбір кожного компонента народного одягу, в процесі чого виокремлено деталі крою, елементи декору та аксесуари характерні для кожного з комплектів. Систематизувавши отримані результати прослідковано характер крою та декору кожного з елементів досліджуваного матеріалу, зокрема характеристику визначальних рис народного строю Прикарпаття.

Як показали результати дослідження, в сучасний період споживачі все частіше звертаються до традиційного народного вбрання та охоче формують свій гардероб з речей, створених за мотивами українського народного костюму.

Отримані в ході дослідження узагальнені схеми композиційного рішення одягу стали відправними точками за силуетними формами та основними лініями членування при розробці базових позицій формоутворення в перспективній колекції.

Перспективні дослідження будуть присвячені більш глибокому аналізу народного вбрання кожної місцевості Прикарпатського регіону та подальшому творчому переосмисленню результатів у сучасних колекціях одягу.

Література:

1. Білецька В.Ю. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация// Матеріали до етнології й антропології, т. 21—22, ч. 1. Львів, 1929;
2. Васіна З. О. Український літопис вбрання: [Книга-альбом]/ З. О. Васіна; текстівки, рез. англ., рос. — К.: Мистецтво, 2003—2006. —Т. 2: XIII — початок XX ст.: Наук.-худож. реконструкції. — 2006. — 448 с: іл. — Бібліогр.: С. 370.
3. Курилич М. В. Гуцульський орнамент / М. В. Курилич. — К.: ЛК Мейкер, УВЦ, 2001. — 126 с.
4. Матейко К. І. Український народний одяг / К. І. Матейко. — К: Наук. думка, 1977. — С. 171.
5. Ніколаєва Т. О. Історія українського костюму / Т. О. Ніколаєва. — К: Наук.думка, 1996. — С. 128.